

وقتی اقتصاد آب را متلاشی کردیم

پانیده رحیمی
خبرنگار گروه اقتصاد

بحران کم‌آبی در تهران و البرز به یکی از جدی‌ترین چالش‌های زیست‌محیطی و اقتصادی تبدیل شده که پیامدهای گسترده‌ای برای زندگی روزمره مردم دارد. در روزهای اخیر، وزارت نیرو اعلام کرد ذخایر آب کافی در اختیار نداریم و رئیس‌جمهور نیز این موضوع را تأیید کرد. این در حالی است که تعدادی از بلاگرها و فعالان فضای مجازی با انتشار ویدئوهایی در فضای مجازی مدعی شده‌اند سدهای تهران و البرز همچنان پر از آب هستند و اظهارات مسئولان درباره بحران کم‌آبی را دروغ می‌دانند. اما بررسی‌های تخصصی و داده‌های رسمی کاملاً روایت متفاوت و متضادی را نشان می‌دهد: آمارهای دقیق از موجودی سدهای کشور حکایت از کاهش ۴۲ درصدی ذخایر آبی در ۵ سد اصلی تهران و البرز طی پنج سال اخیر دارد؛ موجودی این سدها از ۶۷۷۰ میلیون مترمکعب در سال ۱۴۰۰ به ۳۹۰ میلیون مترمکعب در سال ۱۴۰۴ رسیده است. همچنین بررسی تفکیکی سدهای تهران نشان می‌دهد در فاصله یک سال، بین سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴، سد طالقان با کاهش ۲۰ درصدی از ۲۶۵ به ۲۱۲ میلیون مترمکعب، سد لار با افت ۳۸ درصدی از ۹۴ به ۵۸ میلیون مترمکعب، سد امرکبیر با کاهش ۲۸ درصدی از ۸۴ به ۶۰ میلیون مترمکعب و سد لتیان - ماملو با کاهش ۲۴ درصدی مواجه شده‌اند. این اعداد و ارقام که برخلاف ادعاهای غیرکارشناسی در فضای مجازی است، گویای واقعی تلخ و هشداردهنده درباره بحران آب در پایتخت و اطراف آن است و ضرورت مدیریت هوشمند و برنامه‌ریزی فوری را برجسته می‌کند.

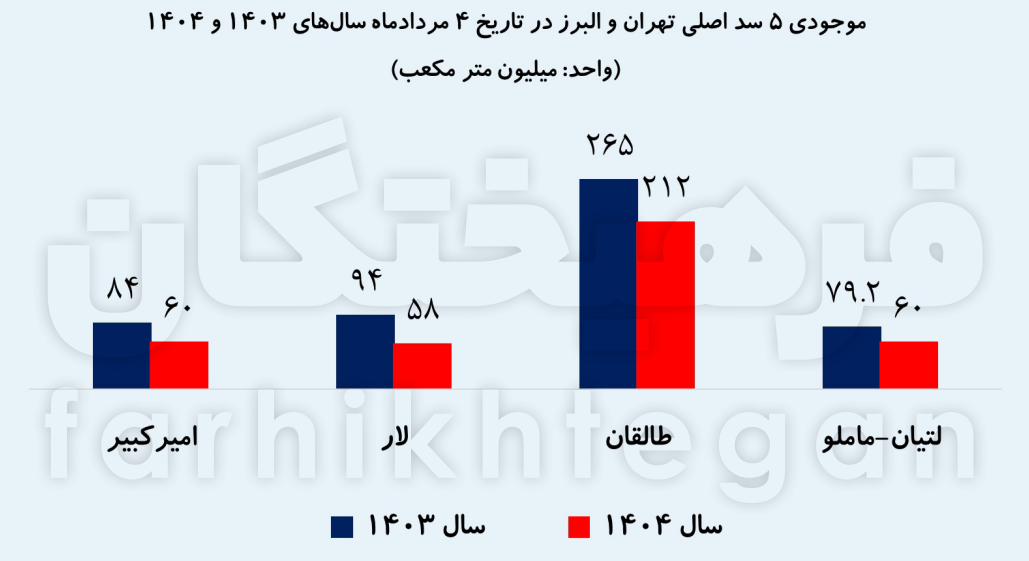
▬ بلاگری دروغ؛ نان در آوردن از بی‌آبی مردم

حسن حقیقی، مدیرعامل شرکت آب‌وفاضلاب منطقه ۴ تهران این اظهارات را غیرکارشناسی خوانده و در گفت‌وگوی اخیر خود با یک رسانه تأکید کرده است: «این افراد با بی‌اطلاعی و بدون علم کارشناسی اقدام به اظهارنظر در مورد مسائلی می‌کنند که می‌تواند به بحرانی که دام‌گیر مردم شریف ایران و به خصوص شهر تهران شده است دام‌ن بزند.» وی در ادامه با ارائه آمار جدید و دقیق از میزان آب موجود در سدهای تهران، به آسیب‌شناسی فیلم‌هایی پرداخت که برخی افراد در فضای مجازی منتشر می‌کنند و در آن‌ها مسئولان را متهم به دروغ‌گویی در مورد آب موجود در سدها می‌کنند.

شرکت سهامی آب منطقه‌ای نیز اخیراً با انتشار خبری اعلام کرد با کاهش نزولات آسمانی و پشت‌سر گذاشتن پنج سال خشکسالی، حجم آب موجود در سدهای تأمین‌کننده آب تهران، به‌ویژه سدهای امرکبیر و لتیان به‌شدت کاهش یافته است. ذخایر آبی این سدها اکنون تقریباً نصف سال گذشته است و این وضعیت، تهران را در شرایط پرتنش آبی قرار داده است. البته، حجم آبی که در پشت‌سدها مشاهده می‌شود قابل بهره‌برداری کامل نیست، زیرا بخشی از آن رسوبات و حجم پایداری سد است که قابل استفاده نیست. در مجموع، میزان ذخایر آب سدهای تهران به حدود ۲۱ درصد ظرفیت مخازن رسیده و اگر سد طالقان که به دلیل محدودیت خط انتقال آب از حساب خارج شود، این عدد به ۱۲ درصد کاهش می‌یابد. این کاهش شدید ذخایر آب ناشی از افت بارندگی‌های فصلی و مسالانه است و سال جاری یکی از سال‌های کم‌بارش و کم‌برودی آب به مخازن سدها محسوب می‌شود. همچنین گرمای زودهنگام و افزایش مصرف از خردادماه شرایط را بحرانی‌تر کرده است. این نهاد در نهایت از شهروندان می‌خواهد با کاهش ۲۰ درصدی مصرف آب و رعایت صرفه‌جویی، به مدیریت این بحران کمک کنند؛ چراکه در غیر این صورت تأمین آب شرب به‌سختی امکان‌پذیر خواهد بود. در نهایت توصیه می‌شود اخبار را تنها از منابع رسمی دنبال کنند تا از انتشار اطلاعات نادرست جلوگیری شود.

▬ کمترین موجودی سدها در ۵ سال

بر اساس جدول ارائه‌شده موجودی آب در ۵ سد اصلی استان‌های تهران و البرز (بر اساس داده‌های مربوط به ۴ مردادماه در هر سال) طی پنج سال اخیر روندی کاملاً نزولی را طی کرده است. این کاهش قابل توجه در حجم ذخیره آب، هشدار مهمی نسبت به بحران آب در این مناطق است. در سال ۱۴۰۰، میزان موجودی آب سدها ۶۷۷ میلیون مترمکعب گزارش شده اما تنها یک سال بعد در ۱۴۰۱، کاهش ۱۸ درصدی به ۵۷۴ میلیون مترمکعب رسیده است که نشان‌دهنده کاهش قابل توجه ذخایر آبی تنها در یک سال است. این روند نزولی در سال‌های بعد نیز ادامه داشته و هر سال درصدی از حجم آب موجود کاسته شده است؛ سال ۱۴۰۲ با کاهش ۴/۸ درصدی، سال ۱۴۰۳ با کاهش ۳/۴ درصدی و نهایتاً در سال ۱۴۰۴ با افت شدید ۲۵ درصدی موجودی آب به ۳۹۰ میلیون مترمکعب مواجه شده‌ایم. کاهش ۲۵ درصدی در سال ۱۴۰۴ نسبت به سال گذشته، بزرگ‌ترین کاهش در کل دوره پنج‌ساله بوده و نشان‌دهنده زخامت بیشتر وضعیت ذخایر آبی است. چنین شرایطی ضرورت توجه ویژه به مدیریت مصرف آب، افزایش بهره‌وری منابع و برنامه‌ریزی برای تأمین پایدار آب را بیشتر می‌کند. این داده‌ها نمایانگر خطر

بالقوه کمبود آب در تهران و البرز است و نیاز به اقدامات فوری و بلندمدت جهت مقابله با بحران آب را گوشزد می‌کند.

▬ کاهش ۴۲ درصدی ذخایر سدها از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴

مقایسه داده‌های موجودی آب در سدهای اصلی تهران و البرز نشان می‌دهد طی دوره زمانی موردبررسی، به‌ویژه در مقایسه با سال ۱۴۰۰، شاهد کاهش چشمگیر و بی‌سابقه‌ای به میزان ۴۲ درصد در حجم ذخایر آبی هستیم. این افت قابل توجه که معادل تقریباً نصف ظرفیت آبی موجود در سال میناست، زنگ خطری جدی برای بحران آب در این مناطق به شمار می‌رود و می‌تواند پیامدهای گسترده‌ای در حوزه‌های مختلف از جمله کشاورزی، صنعت، و مصرف خانگی داشته باشد. چنین کاهش شدیدی اگرچه ممکن است به عوامل متعددی از جمله کاهش بارش‌ها، افزایش مصرف بی‌رویه و تغییرات اقلیمی نسبت داده شود ضرورت بازنگری فوری در سیاست‌های مدیریت منابع آب و اتخاذ راهکارهای جامع و پایدار را بیش ازپیش برجسته می‌کند.

▬ بحران تأمین آب منطقه‌ای

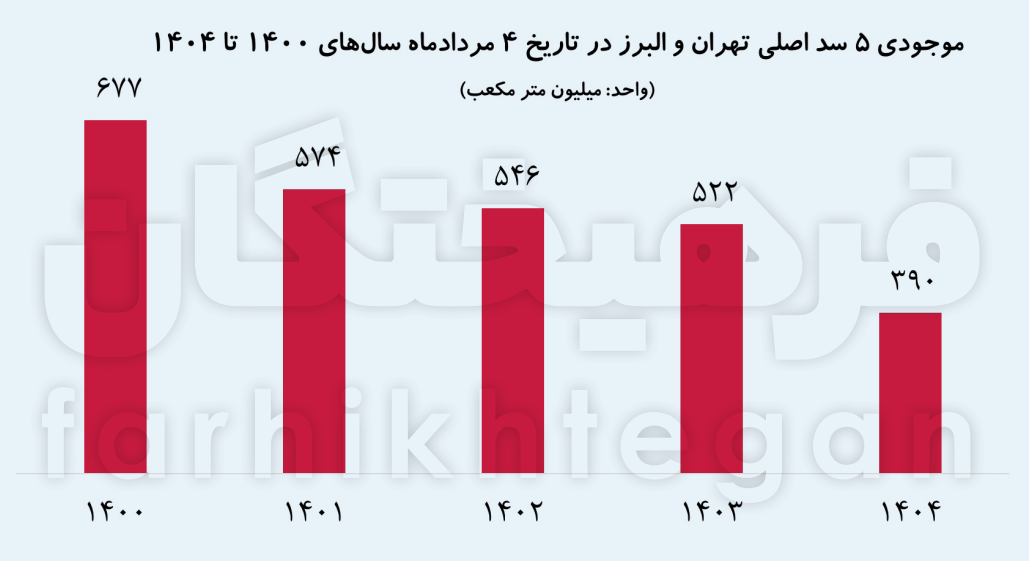
بررسی تفکیکی داده‌های موجودی سدهای تهران اهمیت حیاتی دارد؛ چراکه هر سد مسئول تأمین آب بخش مشخصی از مناطق این کلان‌شهر است و کاهش ذخایر آب در هر سد، تأثیر مستقیمی بر آن منطقه خاص خواهد داشت. برای مثال، اگر موجودی یک سد نسبت به سال قبل به میزان بالاتری نسبت به سایر سدها کاهش پیدا کند و تنها درصد کمی از ظرفیت آن باقی بماند، این وضعیت خطری جدی برای منطقه‌ای است که این سد آب آن را تأمین می‌کند. به این دلیل که جایگزین‌کردن این میزان آب در کوتاه‌مدت دشوار بوده و کمبود آب می‌تواند به‌سرعت منجر به مشکلاتی چون محدودیت آب شرب، کاهش عملکرد کشاورزی و اختلال در فعالیت‌های صنعتی آن منطقه شود؛ بنابراین، بررسی کلی و تجمیعی موجودی آب در تمامی سدها می‌تواند تصویر دقیق و کارآمدی از وضعیت واقعی بحران آب ارائه دهد. هر سد، به دلیل نقش خاص و منطقه تحت پوشش خود، نیازمند تحلیل جداگانه است تا بتوان تصمیم‌های مدیریتی هدفمند، منطقه‌ای و کارآمد اتخاذ کرد. این رویکرد تفکیکی کمک می‌کند تا منابع آب در نقاط مختلف تهران باتوجه‌به نیاز و شرایط خاص هر منطقه بهینه‌سازی و راهکارهای جایگزینی با کاهش مصرف به شکل مؤثرتری برنامه‌ریزی شود.

جدول موجودی سدهای اصلی تهران نشان می‌دهد در فاصله یک سال، یعنی بین سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴، کاهش قابل توجهی در حجم آب ذخیره‌شده

در تمامی سدها رخ داده است. سد طالقان که بیشترین حجم ذخیره را در بین سدهای بررسی شده دارد، از ۲۶۵ میلیون مترمکعب در سال ۱۴۰۳ به ۲۱۲ میلیون مترمکعب در سسال ۱۴۰۴ کاهش یافته که معادل افت تقریبی ۲۰ درصدی است. این کاهش نشان می‌دهد حتی بزرگ‌ترین منبع ذخیره آب تهران نیز در معرض کاهش قابل توجهی قرار گرفته است. سدهای امرکبیر و لار نیز کاهش‌های چشمگیری را تجربه کرده‌اند؛ سد امرکبیر از ۸۴ به ۶۰ میلیون مترمکعب و سد لار از حدود ۹۴ به ۵۸ میلیون مترمکعب رسیده است. این کاهش‌ها به ترتیب بیش از ۲۸ و ۳۸ درصد کاهش حجم آب را نشان می‌دهند که برای منابع حیاتی این استان عدد قابل توجهی است. همچنین سد لتیان - ماملو با کاهش از ۷۹/۲ به ۶۰ میلیون مترمکعب، کاهش تقریباً ۲۴ درصدی را تجربه کرده است. این روند نزولی در همه سدهای مهم استان تهران نگرانی عمیقی را نسبت به آینده تأمین آب این کلان‌شهر ایجاد می‌کند. این افت‌های گسترده ذخایر آبی می‌تواند ناشی از عوامل مختلفی همچون کاهش بارش‌ها، افزایش مصرف آب به‌ویژه در بخش‌های کشاورزی و شهری و همچنین تبعات تغییرات اقلیمی باشد. در شرایطی که تهران به‌عنوان پایتخت کشور نیازمند مدیریت دقیق منابع آبی است چنین کاهش‌هایی نیاز به برنامه‌ریزی فوری، مدیریت بهینه مصرف و توجه ویژه به پروژه‌های تأمین و ذخیره آب را بیش ازپیش ضروری می‌سازد.

▬ از کم‌بارشی تا تخریب اقتصاد آب

ایران به‌خاطر موقعیت اقلیمی خشک و نیمه‌خشک، همواره با محدودیت منابع آبی مواجه بوده است. میانگین بارندگی سالانه کشور حدود ۲۵۰ میلی‌متر است که یک‌سوم میانگین جهانی محسوب می‌شود. در گذشته ایرانیان با مدیریت‌سستنی و اصلاح الگوی مصرف مثل توسعه قنات‌ها و تقسیم‌بندی دقیق آب منابع آب را به‌خوبی مدیریت می‌کردند اما امروز مشکل اصلی خشکسالی نیست، بلکه «اقتصاد ناکارآمد آب» است. بی‌توجهی به ارزش اقتصادی آب، قیمت‌گذاری نادرست، بازده پایین مصرف آب در کشاورزی (که ۹۰ درصد مصرف را تشکیل می‌دهد) و نابودی نظام‌های سنتی بحران آب را تشدید کرده‌اند. گزارش‌ها نشان می‌دهند بازده مصرف آب در کشاورزی ایران کمتر از ۴۰ درصد است، درحالی‌که کشورهایی مانند استرالیا این رقم را به بیش از ۷۰ درصد رسانده‌اند. علاوه بر این، حدود ۳۰ درصد آب کشور به دلیل نشت، فرسودگی لوله‌ها و مشکلات کنتور به‌عنوان «آب بدون درآمد» هدر می‌رود. در نهایت، اصلاح نظام قیمت‌گذاری، کاهش یارانه‌های پنهان و ارتقای بهره‌وری از مهم‌ترین اقدامات لازم برای مقابله با بحران آب در ایرانند، در غیر این صورت، بحران به تهدید ملی بدل خواهد شد.

«فره‌یختگان» بررسی کرد

هزینهٔ ۵ هزار میلیارد تومانی بانک‌ها برای تبلیغات

فاطمه سادات مرتضوی
خبرنگار گروه اقتصاد

بررسی «فره‌یختگان» از صورت‌های مالی بانک‌ها تا پایان سال مالی ۱۴۰۳ حاکی از آن است که مجموع بودجه‌ای که ۲۰ بانک عمدتاً تخصصی و شبه‌دولتی کشور برای تبلیغات هزینه کرده‌اند، رقمی معادل ۴ هزار میلیارد و ۷۷۵ میلیون تومان بوده است؛ که در مقایسه با سال ۱۴۰۲ حدود ۴۸ درصد بیشتر شده است. بر اساس آمارهای منتشرشده، بانک شهر که طی دو سال اخیر رکورد ریخته‌پاش در هزینه‌های تبلیغاتی نظام بانکی را شکسته، در سال ۱۴۰۳ بالغ بر هزار و ۲۹۳ میلیارد تومان برای تبلیغات و بازاریابی هزینه کرده است؛ یعنی بیش از ۲۷ درصد کل هزینه تبلیغات ۲۰ بانک کشور فقط برای بانک شهر بوده است. پس از بانک شهر، بانک‌های گردشگری و ملت بیشترین هزینه را صرف تبلیغات کرده‌اند. در رده دوم پرهزینه‌ترین بانک‌ها برای تبلیغات، بانک گردشگری با تبلیغات ۶۸۹ میلیارد تومانی قرار گرفته است و بانک ملت با ۵۷۹ میلیارد تومان هزینه، سومین بانک پرخرج میان ۲۰ بانک کشور در سال ۱۴۰۳ بوده است. بانک‌های سسامان، تجارت و صادرات با ۴۱۳، ۵۱۹ و ۳۴۴ میلیارد تومان، به ترتیب در جایگاه چهارم تا ششم پرخرج‌ترین بانک‌ها در بخش تبلیغات و آگهی در سال ۱۴۰۳ قرار گرفته‌اند. بخش جالب‌توجه این مقایسه آنجاست که بانک آینده، که پرحاشیه‌ترین بانک ماه‌های اخیر در کشور بوده و زمزمه‌های انحلال آن در برخی محافل به گوش می‌رسد، ۱۲۵ میلیارد تومان برای تبلیغات در سال گذشته خرج کرده است و در جایگاه نهمین بانک پرخرج در زمینه تبلیغات در سال ۱۴۰۳ قرار گرفته است. در مقابل، بانک صنعت و معدن، کم‌خرج‌ترین بانک در زمینه تبلیغات و آگهی طی شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ فقط ۱.۴ میلیارد تومان صرف تبلیغات کرده است. پس از آن، بانک‌های سرمایه و اقتصاد نوین کم‌ترین هزینه را در سال گذشته برای تبلیغات داشته‌اند که به ترتیب رقمی معادل ۶ میلیارد و ۳۰۰ میلیون تومان و ۱۶ میلیارد تومان بوده است. البته برخی بانک‌ها تنها صورت‌های مالی شش ماهه نخست سال گذشته را منتشر کرده‌اند، از جمله بانک مسکن، بانک مهر و بانک کشاورزی. گفتنی است هزینه تبلیغات بانک مسکن در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ حدود ۱۳ میلیارد و ۴۰۰ میلیون تومان بوده که باعث می‌شود در رده چهارم کم‌خرج‌ترین بانک‌ها در تبلیغات و آگهی قرار گیرد. پس از آن، بانک مهر در شش ماه ابتدایی سال قبل تنها ۱۸ میلیارد و ۲۰۰ میلیون تومان خرج تبلیغات کرده و پنجمین بانک با هزینه کم در تبلیغات و آگهی است.

▬ یک بانک با ۱۳۰۰ میلیارد تومان تبلیغات

نزدیک به ۳۰ درصد مجموع تبلیغات ۲۰ بانک کشور فقط مختص بانک شهر است و این بانک رکورد تبلیغات را در سال ۱۴۰۳ شکسته است. البته در رابطه با تبلیغات هزار و ۳۰۰ میلیارد تومانی بانک شهر و حواشی حاکم بر آن لازم به ذکر است که بانک شهر در صورت مالی خود توضیحی درخصوص ریز هزینه‌های این رقم عجیب و غریب نداده، اما به نظر می‌رسد بخش زیادی از آن صرف هزینه‌های تیم پرسپولیس شده باشد. این بانک، به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین سهام‌داران تیم پرسپولیس، طی یک سال اخیر ۴۶۸ میلیارد تومان تسهیلات به این تیم ورزشی پرداخت کرده است که به نوبه خود قابل تأمل است. همچنین گفته می‌شود بانک شهر اسپانسر برنامه‌هایی همچون مجموعه نمایش خانگی «جوکر» نیز هست.

▬ رقابت شدید بر سر جذب سپرده

یکی از مهم‌ترین وجوه مقررات‌زدایی مالی، آزادی رقابت در تعیین نرخ بهره سپرده است. تجربیات بحران‌های بانکی در سراسر جهان نشان داده است که در اغلب موارد، نرخ‌های بالای بهره سپرده، نه تنها نشان‌دهنده کارآمدی نیست، بلکه حاکی از جریان بازی پانزی در نظام بانکی است. روند به این صورت است که بانک‌ها پس از اعطای وام به مشتریان ریان ریسکی و تکول متعاقب آن، مجبور به جذب سپرده و بازپرداخت بدهی‌های قبلی از این محل می‌شوند. این روند در نظام بانکی ایران در اواخر دهه ۷۰ و دهه ۸۰ ظهور و بروز زیادی داشت. در یک دهه اخیر نیز برخی از بانک‌های ناتراز جنگ سپرده‌ای را برای تأمین منابع خود شروع کرده‌اند که نمونه قابل تأمل آن، بانک آینده بوده است. این بانک و بعضاً برخی بانک‌های خصوصی طی سال‌های مختلف، به دلیل جذب سپرده‌های گران‌قیمت، در رقابت عنان‌گسیخته برای حفظ و جذب سپرده‌ها، یک جنگ قیمتی در جذب سپرده شروع کردند؛ که نتیجه آن، ایجاد رقابت برای حفظ سپرده‌ها در بانک‌های نیز بوده است. به عبارتی، برخی بانک‌ها نیز که قصدی برای جذب سپرده‌های گران‌قیمت نداشتند، مجبور شده‌اند برای حفظ سپرده‌های قبلی و جلوگیری از کوچ آن‌ها به سمت دیگر بانک‌ها، با سود بالایی بدهند یا اینکه از طریق افزایش هزینه‌های تبلیغاتی خود، اقدام به جذب سپرده -به‌ویژه در زمان ثبت نام خودروها (حساب وکالتی)، جذب سپرده در طرح‌هایی همچون گواهی‌های سپرده خاص و امثال آن- کنند.